

Dvojmikrofónové nahrávky I.

Vážení čitatelia, dostáva sa vám do rúk prvá časť nového nepravidelného seriálu o dvojmikrofónových nahrávkach, v ktorých sa budeme snažiť prezentovať vám výhody tejto asi najstaršej stereofónnej techniky záznamu zvuku.

Iľja Michalič

V dejinách ľudského vývoja sa niekedy v snahe prinášať stále niečo nové a „dokonalejšie“ ustupuje od starých a osvedčených postupov, pričom to nové nie vždy prináša iba pozitíva. Asi takto sa postupom času upúšťa aj od jednej z najstarších a najjednoduchších (aspoň čo sa týka množstva a zložitosti použitej techniky) nahrávacích techník – dvojmikrofónových nahrávok. Stále väčšia dostupnosť a dokonalosť viackanálovej nahrávacej techniky a snaha po dokonalom ozvučení každého nástroja v orchestri vedie zvukových technikov k používaniu viacerých mikrofónov, a to nezávisle od toho, či sa nahráva komorná alebo symfonická hudba – pravidlom býva, že čím väčšie obsadenie, tým viac mikrofónov. Účelom nášho seriálu je ukázať vám, že viac nemusí byť vždy lepšie a že niekedy aj skromnejšie prostriedky môžu viesť k zaujímavým výsledkom.

Filozofia (a vlastne aj technický základ) tejto techniky je veľmi jednoduchý: človek má len dve uši. Počúva nimi akékoľvek zvuky, a stačí mu to. Výhod, ktoré prináša dvojmikrofónová technika, je niekoľko. Hlavná výhoda spočíva v tom, že táto technika pri správnom postavení mikrofónov zachováva prirodzené fázové posuny medzi kanálmi, a preto ňou (nech je to akokoľvek čudné a nepochopiteľné) možno preniesť nielen pravo-ľavú, ale aj predozadnú informáciu – teda minimálne ich ilúziu. Medzi ďalšie výhody patrí zaujímavá kompaktnosť zvuku. Ten totiž nie je snímaný izolovane z niekoľkých miest a prenášaný viacerými kanálmi, takže na poslucháča môže pôsobiť (pri dobrej nahrávke) prirodzenejšie. Technika snímania viacerými mikrofónmi je postavená na tom, že určité skupiny nástrojov (niekedy dokonca až jednotlivé nástroje) sú snímané kontaktne a výsledný zvuk sa robí na mixážnom pulte správnym pomerom signálov z jednotlivých mikrofónov. Táto metóda síce môže zaručiť dokonalú rovnováhu jednotlivých nástrojov, ale je veľmi ťažké, ak nie priamo nemožné zrekonštruovať poslucháčovi aj prirodzený priestor a akustiku sály, pretože pri postavení viacerých mikrofónov sa ná-

stroje navzájom vždy viac alebo menej prekrývajú a tým rušia prirodzenú fázu výsledného zvuku. Zažil som aj prípady, keď bolo sláčikové kvarteto snímané na šesť mikrofónov. Poznám vynikajúce dvojmikrofónové nahrávky od jedného hráča-sólistu až po nahrávky symfonického orchestra. Je jasné, že čím väčšie obsadenie sa nahráva, tým je táto metóda citlivejšia na akustiku, správne postavenie mikrofónov a interpretov, preto sa od nej pri väčších obsadeniach upúšťa.

Na nahrávanie (aj dnešného CD) používam kombináciu dvoch techník postavenia mikrofónov, a to kombináciu techniky XY a AB (ich popis presahuje možnosti tohto článku, prípadný záujemca ho nájde v akejkolvek literatúre o stereofónnom nahrávaní). Spája to v sebe výhody dvoch základných stereofónnych nahrávacích techník, a to intenzitnej (znamená to, že smerová informácia je vytvorená spôsobom, keď z jedného kanála prichádza zvuk hlasnejšie ako z druhého – človek počuje zvuk zo strany silnejšieho kanála; táto technika je najrozšírenejšia pri nahrávaní rockových nahrávok, kde sa jednotlivé nástroje nahrávajú prakticky výlučne kontaktne bez priestoru a stereo sa vytvára na panoramatickom potenciometri mixážneho pultu – takéto nahrávky neobsahujú žiadne prirodzené informácie o fáze) a fázovej (znamená to, že z jedného kanála prichádza zvuk skôr ako z druhého – človek zaznamená zvuk z toho smeru, z ktorého prišiel skôr) vo svojej najprirodzenejšej forme. Táto technika je síce nesmierne citlivá na presné postavenie mikrofónov (stáva sa, že pri zmene vzdialenosti mikrofónov o 1-2 cm sa stereofónny obraz rozpadne), ale po správnom nastavení mikrofónov výsledok skutočne stojí za to. Stereofónny obraz je potom plastický, jednotlivé nástroje sú dobre umiestnené v priestore a veľmi dobre vzájomne odseparované. Táto nahrávacia technika je mimoriadne závislá aj od vhodnej akustiky miestnosti a dobrého rozostavenia hráčov. Asi aj pre tieto dôvody je taká málo populárna.

O nahrávaní dnes prevláda predstava, že interpreti sa postavajú do štúdia, resp. koncertnej sály, a mikrofóny sa prispôbia im, kým dvojmikrofónové nahrávky často vyžadujú mierne posuny interpretov, aby sa dosiahli dokonalé pomery, preto sú asi menej obľúbené medzi zvukármi aj medzi interpretmi.

Niečo o dnešnej nahrávke

Juraj Bartoš, trúbka

Komorní sólisti Bratislava

Michael Dittrich, dirigent

live nahrávka koncertu v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca, 30. mája 2000

V našej prvej nahrávke si vám dovoľujeme predviesť obsadenie komorného orchestra Komorní sólisti Bratislava pod vedením dirigenta Michaela Dittricha a so sólistom, vynikajúcim slovenským trubkárom Jurajom Bartošom. Nahrávka vznikla ako záznam koncertu a pôvodne mala slúžiť len pre archívne potreby účinkujúcich, ide o výlučne originálny záznam bez akýchkoľvek dodatočných dohrávok. Preto sa realizovala iba na prenosný DAT rekordér bez mixážneho pultu, rovnako na dve stopy pásu. Pre bežné archívne nahrávanie sa mi táto technika osvedčila pre jej prenosnosť a ľahkú manipuláciu v koncertnej sále (nie je potrebné stavanie rozmernej, veľkej aparatury), často plnej poslucháčov, kde každá technika prekáža a ruší. Vzhľadom na archívny účel nahrávky sa nerobila ani klasická zvuková skúška, mikrofóny som nastavoval iba počas ladenia čembala. Kvôli zvukovému balansu v koncertnej sále bol sólista posunutý dozadu (na jeho vlastnú žiadosť), nestál ako obyčajne pred orchestrom, ale v jeho zadnej časti až za continuum. Pre nahrávku to nebolo vhodné, ale vzhľadom na pôvodný zámer (pre archívne účely) som sa nesnažil sólistu presadiť za každú cenu dopredu. Okrem toho väčšinu času hral s trúbkou nasmerovanou smerom na zem, takže sólovej trúbke chýbajú

zväčša vyššie harmonické. Boli situácie, keď v exponovanejších pasážach telo trúbky zdvihol a tieto miesta na nahrávke aj počuť – zvuk sa vyjasní a vyčistí. Postavenie nástrojov tiež korešponduje s reálnou situáciou, keď počas hry Juraja Bartoša sa členovia orchestra rozostúpili, aby sa sólista medzi nich zmestil, a počas Mozartovej symfónie sa orchester samozrejme rozšíril aj o dychy. Zvukovo zaujímavý je aj pizzicato prídavok, keď dirigent odložil dirigentskú paličku, vzal husle do ruky a orchester viedol počas hry. Keďže bol vpredu a prechádzal sa pred orchestrom, jeho husle počuť z rôznych miest, počuť ho hlavne na začiatkoch fráz, keď dával svojou hrou vlastne aj nástupy pre ostatných, potom sa zväčša „stiahol“. V každom prípade však aj z tejto skladby počuť radosť a nadšenie muzikantov.

Pri masteringu sme sa tiež usilovali čo najlepšie preniesť atmosféru zo sály k poslucháčovi. Preto sa z nahrávky umelo „nečistili“ rôzne (niekedy aj rušivé) zvuky a nachádzajú sa v nej bežné ruchy klepania sláčikov, ruchy z obecnstva i zvonka. Live nahrávka zbavená týchto normálnych „sprievodných“ zvukov by znela neprirodzene – a to sme nechceli.

Vzhľadom na to, že koncert dopadol po muzikantskej stránke veľmi dobre, rozhodli sme sa po dohode so všetkými účinkujúcimi neschovávať nahrávku „v šuflíku“, ale podeliť sa o ňu aj s čitateľmi Wattu. Dúfame, že vás nahrávka poteší rovnako, ako potešila nás pri jej realizácii.

Verím, že vám v rámci nášho nepravidelného seriálu budeme môcť ukázať aj iné obsadenia a že sa nám podarí uverejniť aj dvojmikrofónové nahrávky iných, napríklad jazzových telies a sólistov. Zatiaľ vám želim veľa pekných chvíľ pri počúvaní tejto nahrávky.

Čo dodať...

Keď som pred vyše rokom písal podklady pre pani Vojtekovú, ktorá ma oslovila, či by som nemohol s jej pomocou skompilovať jedno z ďalších CD pre časopis Watt, netušil som, že po takom relatívne krátkom čase budem písať sleeve-note k ďalšiemu „wattovskému“ CD, kde vystupujem ako protagonista.

Som veľmi rád, že sa to nakoniec podarilo. Mám na to viacero dôvodov.

Ten prvý je, že som v dvoch koncertoch pre trúbku a orchester sólistom – nebudem predstierať, že ja, jediný z tisícov hudobníkov, nie som ješitný.

Druhým dôvodom je, že oba koncerty sú skutočne nádherné. Každý trocha iným

spôsobom, ale o to lepšie. Netrápi ma vôbec, že Marcellov Koncert bol pôvodne napísaný pre hoboja a Nerudov pre maličký lesný roh – corno da caccia. Budem vždy uprednostňovať génia hudby pred servilnosťou voči hudobnej kritike. Viem totiž, že poslucháč, ktorý chodí na koncerty za umeleckým zážitkom a oddychom, je poslucháčom veľmi vďačným a otvoreným voči každému umelcovi, čo prišiel za tým istým účelom ako on sám – tešiť sa z hudby.

Do tretice – nepočítal som s týmto CD, a preto som o to radšej, že existuje.

Nahrávka koncertu, kde som mal možnosť zahráť si dva krásne opusy pre trúbku a komorný orchester, opäť dokazuje, že „živé“ nahrávky majú stále väčšie opodstatne-

foto: © Ctibor Bachratý

nie. Myslím si totiž, že dnes, keď sa dá digitálne postrihať akákoľvek hudobná fráza, pričom jej tektonika je niekedy väčšmi výsledkom práce hudobného režiséra a zvukového majstra ako samotného interpreta, začínajú „live recordings“ znamenať jedinou cestu na zachytenie autentického umeleckého výpovede a tvorivej atmosféry.

Priznám sa, že jestvuje viacero nahrávok mojich obľúbených interpretov – trubkárov a mohol by som vám s určitou povedať, kde môžete počuť obrátenie strany, alebo ruch vybratého dusítka z korpusu trúbky, dokonca v jednej kadencii Maurice Andrého môžete s určitou rozoznať hluk motocykla prechádzajúceho popod okná kostola, kde sa nahrávka uskutočnila. Tieto okolnosti (hlavne, ak išlo o štúdiovú prácu) mi vždy pomohli paradoxne nasť viac atmosféry z danej nahrávky. Nikdy ma

nevývážali z miery. Nakoniec – pán André by určite nemal problém nahráť tú kadenciu ešte raz, alebo dvadsaťkrát. Z vlastnej skúsenosti však viem, prečo tak neurobil – on už tú hudbu zahral, dal ju zo seba a nechcel sa k nej vracieť kvôli „technickému problému“, aby sa nestala opakovaním sterilnou. A ešte inak – práve Marcellov Koncert najradšej počúvam z pokútnej nahrávky, ktorú som urobil na svoj walkmann v Salle Pleyel v Paríži pri živom koncerte Maurice Andrého a jeho žiakov... Bol to totiž nezabudnuteľný večer a tá nahrávka, i keď veľmi nekvalitná, má pre mňa nesmiernu cenu, väčšiu, ako keby som mal to isté od Cheskeho, nahrané 96 kHz samplingovou frekvenciou.

Takže, čo dodať...

Oželte drobné nedostatky, nasajte atmosféru, ktorú dáva len „živá“ nahrávka a dobre sa bavte. Ja som sa totiž na tom koncerte bavil výborne.

Váš Juraj Bartoš

Komorní sólisti Bratislava

Súbor Komorní sólisti Bratislava vznikol v roku 1990 z iniciatívy poslucháčov Vysoké školy múzických umení v Bratislave. Interpretačný profil súboru formovali mnohé domáce aj zahraničné umelecké osobnosti (Jindřich Pazdera, Jozef Kopelman, Bohdan Warchal, Anton Popovič, Mario Košík, Ewald Danel, Jean-Paul Penin, Michael Dittich, Daniel Gazon, Jaroslav Krček, Jan Talich ml. a iní). Orchester KSB koncertuje na všetkých významných domácich hudobných festivaloch (BHS, Stredoeurópsky festival koncertného umenia v Žiline, Musica Nobilis, festivaly Melos-Étos a Večery novej hudby), ako aj na koncertných pódioch v zahraničí (Japonsko, Nemecko, Španielsko, Rakúsko, Belgicko, Česká republika). Ako sólisti účinkovali s orchestrom KSB mnohí domáci a zahraniční koncertní umelci, napríklad Viktória Jagling, Minčo Minčev, Shinobu Satoh, Karine Georgian, Elsbeth Moser, Gernot Winischhofer, Joachim Schäfer, Jiří Bárta, Juraj Čižmarovič, Juraj Bartoš a ďalší. KSB nahrali pod vedením dirigenta Antona Popoviča hudbu do viacerých filmov slovenskej a českej produkcie.

Orchester spolupracuje so Slovenským a Rakúskym rozhlasom a hudobnými vydavateľstvami Slovart Records a Christophorus, pre ktoré od roku 1996 nahral už viacero CD (Romantic Serenades, Brass Baroque Delights, Trumpet Concertos/ Joachim Schäfer, Peter Zagar/ Apocalypsis a iné).